

Heemkundevereniging

"DE HEERLIJKHEID HERLAAR"

Jaargang 4, nr. 1

maart 1998

COLOFON

Bestuur:

Fr. van Dommelen, voorzitter, Tel. 5513151
M. van Griensven, secretaris, Tel. 5513363
N. Sira, penningmeester, Tel. 5514198
Mevr. M. Smits van Oyen-de Laat, Tel. 5516509
Th. van de Wetering, Tel. 5512880

Adres secretariaat:

Nieuwstraat 28,
5271 AD Sint-Michielsgestel
Tel. 5513363

Bankrelatie:

Heemkundevereniging "De Heerlijkheid Herlaar"
Rabobank Sint-Michielsgestel
Rekeningnummer: 13.36.98.742

Contributie Heemkundevereniging:

f 25,00 per jaar voor gewone leden
f 12,50 per jaar voor aspirant leden
f 50,00 minimaal per jaar voor donateurs
c.q. begunstigers

Den Heertgang:

Versijnt vier maal per jaar

Abonnement:

Voor leden gratis (één per adres)
Losse nummers f 3,50 (via boekhandel de Klokakker)

Openstelling documentatie-centrum

Zolang wij niet beschikken over een Heemhuis is het mogelijk, na afspraak, bij de secretaris boeken ter inzage te krijgen.

Redactie:

M. van Griensven
Th. van de Wetering
N. Sira

Redactie adres:

Fresiastraat 6, 5271 GZ Sint-Michielsgestel

Lay-out, type- en drukwerk:

Frans den Otter

Schutblad:

Jan Lurinks

INHOUD

Van de bestuurstafel	blz. 2
Uit het familieboek v.d. familie Böinck	blz. 2
Brand in Den Dungen	blz. 3
Geschiedenis Gestelse Raadhuzen	blz. 4
Gestelse grafzerken in de Bossche St. Jan II	blz. 5
Den Heertgang	blz. 7
Overzicht aangeboden cursussen	blz. 8
Overzicht geplande lezingen	blz. 8

VAN DE BESTUURSTAFEL

- Tijdens de jaarvergadering is voorgesteld aan de leden om de contributie via de bank over te maken. Het zou goed zijn als de contributies voor het lopende jaar in mei op de rekening van onze vereniging zijn overgemaakt. Op deze manier hebben we wat meer armslag om aan onze verplichtingen te kunnen voldoen.

- Door het Nederlands centrum voor Volkcultuur is ook onze vereniging verzocht mee te werken aan de "Brieven aan de toekomst". Het is de bedoeling dat zoveel mogelijk inwoners van Nederland op 15 mei a.s. hun bezigheden en al hun belevenissen van die dag beschrijven. Een nadere omschrijving vindt u als bijlage bij Den Heertgang.

- Dit jaar wil het bestuur weer een excursie organiseren. Een voorstel hiertoe vindt u ook als bijlage.

- Het streekarchivariaat is ingetrokken in het Rijksarchief in Den Bosch, Zuidwillemsvaart 2. (De Citadel).

De openingstijden zijn:

maandag	13.30 - 17.00 uur
dinsdag	09.00 - 21.30 uur
woensdag t/m vrijdag	09.00 - 17.00 uur
zaterdag	09.00 - 13.00 uur

Parkeerkosten f 2,50

Voor informatie Dhr. R. Wolfs tel. (073) 6818510

- Heemdagen. Door Brabants Heem wordt een oproep gedaan voor deelname aan de Heemdagen. Een onverkort schrijven vindt u eveneens als bijlage.

- Alle kosten stijgen dus ook de kosten van het tijdschrift "Brabants Heem". De abonnementsprijs is met f 5,00 verhoogd en bedragen nu: f 32,50 voor een gewoon abonnement en f 30,00 voor een kring abonnement.

Uit het familieboek van de Familie Böinck.

VERDRONKEN IN DE DOMMEL.

Compareerde voor Scheepenen der GrondHeerlykheyd MichielsGestel en Gemonde ondergenoemt Dirk Jansen Schuurmans, Dommelschipper woonagtig tot Boxtel, zynde van competente ouderdom. Dewelke ter requisitie en instantie van den Weledele Gestrengen Heer en Mr Jan Louis Verste Drossard deezer voors(egde) Grondheerlykheyd, heeft verklaard waar en waaragtig te zyn, dat hij op laatstleede woensdag den seden deezer maand july 1774 met zyn schuyt in de stad 'sBosch zynde, volk noodig hadde om dezelve meede naar Boxtel te voeren, dat hy op de vischmarkt aldaar twee jonge by hem onbekende mans personen heeft aangesprooken en gevraagd of zy ook twee luyden wisten welke hem zoude kunnen helpen, waarop zy antwoordde dat zelfs wel te willen doen, dat hij vervolgens met hun is geacordeerd ieder voor een gulden en kort daarna met dezelve de stad uytgevaaren en teegens den avond de klokke omtrend seeven of agt uren gekomen zynde onder deeze Heerlykheyd agter het Casteel en teegens de Erve van den Heer Generaal Graave van Byland een weynige woorden tusschen die twee luyden is ontstaan, dat zy vervolgens aanstonds handgemeen zyn geworden, malkanderen aangetast, en beyde tegelyk over boord gevallen, en in de rivier de Dommel zyn nedergestort, zonder hen meer gezien te hebben, waarop hy aanstonds het zeyl van de schuyt heeft losgemaakt, seer ontsteld om hulp geroepen, en met haaken getragt hem te helpen dog alles te vergeefs, wanneer hy eyndelyk, geen hulp krygend en geen kans ziende hen te helpen syn schuyt aan de kant gebracht en op het casteel van voors(egde) Heer Graave van Byland is aangekomen en vervolgens van de President Scheepen deezer Heerlykheyd, met absentie van den Heere Requirant van 't voorgevallene heeft kennis gegeven en verder met zyn schuyt naar Boxtel vertrokken. Hiermeede eyndigde den Comparant deeze zynde opregte en sinceere verklaringe, allegeerende reedenen van welweetendheyd als voors. staat waarby denselve naar duydelijke prelectuure heeft gepersisteerd en allen 'tselve met U en solemneelen Eede aan handen van den eerst-ondergetekende Scheepen, mits absentie van den Heere Requirant afgelegd en met de woorden zo waarlyk helpe my God Almagtig bevestigt. Aldus gedaan en gepasseert binnen de GrondHeerlykheyd MichielsGestel ten overstaan van Barent Veeneka en Adriaan Smulders Scheepenen der Selver Heerlykheyd, Heeden den neegende july 1700 vierenzeventig.

BRAND IN DEN DUNGEN

Artikel overgenomen uit het Provinciaal Dagblad
van 11 maart 1834

N E D E R L A N D E N.

's HERTOGENBOSCH, den 10 Maart.

Op den 6 dezer, des avonds circa zeven ure, is er binnen de gemeente St. Michiels-Gestel in het gehucht Maaskantje of den Dungenschen kant, in een huis toebehoorende aan *Thomas van der Heyden*, en bewoond bij *Hermanus van Alebeek* en *Jan van den Berselaar* brand ontstaan, welke terstond oversloeg tot een daarbij staand huis, toebehoorende aan *Willem Minkels* en bewoond bij den eigenaar en *Hendrik Vissers*; welken brand zoodanigen voortgang maakte en zoo hevig was, dat binnen een zeer kort tijdsverloop de beide huizen, zijnde vier woningen, met het meerendeel der daarin zijnde meubelen, wintervoorraad benevens een kalf en twee geiten een prooi der vlammen werden. Op het luiden der alarmklok in de gemeente den Dungen, snelde de burgemeester dier gemeente met de brandspuit, en de heer kapitein van de 1e compagnie, 2e bataillon, 1e afdeeling met de overige heeren officieren en manschappen Vriesche schutterij aldaar gekantonneerd, benevens de burgerij, naar den brand, alsmede de officiers en manschappen der rijdende batterij no. 2 in deze gemeente gekantonneerd; welke allen zoodanigen buitengewonen ijver en bestuur aan den dag hebben gelegd, dat het daarvan slechts 5 ellen afstaande gebouw is behouden gebleven, en den brand welke meer aanzienlijke gebouwen bedreigde, geen verderen voortgang heeft gemaakt. Geen genoegzamen lof kan aan gemelde kapitein, officiers en manschappen der schutterij en officiers en manschappen der gemelde rijdende batterij, voor de aangewende pogingen zoo in het blusschen van den brand als in het houden der politie van de geredde goederen worden toegezwaard. En hoezeer den afstand van het gehucht Maaskantje meer dan een half uur van het dorp dezer gemeente is verwijderd, is de burgemeester met de assessor *Verhagen*, de aanwezige leden van den raad, de secretaris en veldwachter dezer gemeente met eene menigte ingezetenen, met hunne brandspuiten naar de brandende gebouwen gesneld, en heeft de burgemeester dezer gemeente de werkzaamheden ten beste bestuurd en de orde bewaard, zoo dat alle gegevene bevelen met de meeste bereidvaardigheid en naauwkeurigheid uitgevoerd werden, de schade der twee huizen zijnde vier woningen, wordt op circa f 1460 begroot, en de bewoners als van alles beroofd, zijn daardoor in de uiterste armoede gedompeld. — Menschen zijn bij den brand niet omgekomen, de oorzaak wordt aan onvoorzigtigheid der kinderen met licht toegeschreven.

De huizen waren niet voor brandschade gewaarborgd.

GESCHIEDENIS VAN DE GESTELSE RAADHUIZEN DOOR J.T.P. BRABERS

Het eerste raadhuis van Sint-Michielsgestel werd rond 1700 gebouwd en wel tegen de toren van de oude dorpskerk. Volgens C.Th. Kokke had Sint-Michielsgestel tot die tijd geen raadhuis; het archief werd bewaard in een kom, een archiefkast die zich in de kerk bevond. De vergaderingen van de schepenen werden in de herberg of in een andere ruimte gehouden. Toen het raadhuis dus werd gebouwd hadden de schepenen eindelijk een eigen vergaderruimte. Ook het archief werd toen hier bewaard.

Eind 18e eeuw besloten de schepenen dat er een nieuw raadhuis moest komen; de raadkamer voldeed niet meer aan de eisen. De grootste bezwaren waren de vochtigheid en de gebrekkige opslag der archiefstukken. Het vocht was funest voor de archivalia. In 1790 besloten de schepenen een rekwist in te dienen bij de Staten Generaal om een nieuw raadhuis te mogen bouwen. Op 29 april en 27 september 1790 kwam er antwoord van de Raad van State dat Den Haag goedkeuring verleende en wel in de vorm van

"appointementen" inhoudende verlof om een gedeelte der penningen benodigd voor de bouw van een nieuw raadhuis te mogen lichten uit het fonds der verpondingen en beden en het ontbrekende te mogen negotieren. Tegelijkertijd besloot het dorpsbestuur om een stuk bouwgrond te kopen van de eigenaar van Huize Overkerk, mr. Hendrik de Roo Heer van Wulverhorst voor de som van 300 gulden, waar het nieuwe raadhuis gebouwd zou worden.

De architect van het nieuwe raadhuis was Pieter van Rooij, mr Timmerman, wonende te Sint-Michielsgestel. De aannemer was Willem Verhees, mr Timmerman, wonende en geboren te Boxtel. Hij nam het werk aan voor 4400 gulden. In 1791 werd

met de bouw begonnen. In dat jaar werd er in totaal 4438 gulden en 14 stuivers uitgegeven. In 1792 werden er drie tafels, 13 stoelen en een tafelkleed besteld. In datzelfde jaar werd er door Henricus Petit te Aarle-Rixtel een klokje gegoten dat in de dakruiter van het raadhuis werd geplaatst. Helaas is dat klokje door de Duitsers in W.O. II gestolen.

Van 1792 tot 1936 veranderde er niet aan het raadhuis, maar begin jaren dertig werd het raadhuis te klein bevonden. Er werd zelfs gedacht om elders een nieuw raadhuis te bouwen. In 1934 kon de gemeente van de weduwe van burgemeester Spierings Huize Overkerk voor 12000 gulden kopen. Hierdoor kon het raadhuis worden uitgebreid door in de linkervleugel van Huize Overkerk de raadzaal onder te brengen. De rest van het huis had te gemeente toen niet nodig en werd aan derden verhuurd. Achter de oude raadzaal werd echter nog een nieuw gedeelte aangebouwd.

In 1954 werd het raadhuis wederom verbouwd en kreeg de raadzaal haar glas-in-lood ramen. Deze werden vervaardigd door Luc van Hoek uit Tilburg.

In 1983 werd het raadhuis uitgebreid door er weer een gedeelte van Huize Overkerk bij te betrekken. Ook in 1990/1991 vond er nog een uitbreiding plaats.

Door de gemeentelijke herindeling, waardoor Den Dungen, Berlicum en Gemonde met Sint-Michielsgestel tot één gemeente werden samengevoegd moest het raadhuis sterk worden vergroot.

Men plaatste hiervoor achter het raadhuis 72 nood-units. Wat zal er met ons raadhuis verder gaan gebeuren? Diverse opties worden reeds gehoord maar wat de uitkomst is zal de toekomst uitwijzen.

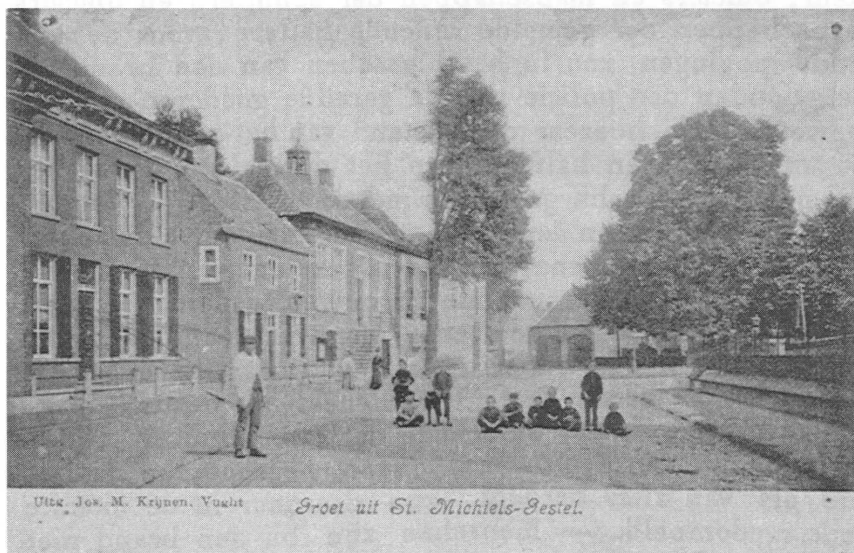

Foto uit gemeente-archief van Sint-Michielsgestel

GESTELSE GRAFZERKEN IN DE BOSSCHE ST.JAN. II

In het artikel - Gestelse Grafzerken in de St.Jan I - gaat de schrijver Jan Michels er vanuit dat de twee oude grafzerken uit de zestiende en zeventiende eeuw met familienamen VAN HERLAER een relatie hebben met het Herlaer of Herlaar van Sint-Michielsgestel. Hij vraagt zich af wat voor een relatie. Deze stelling vraagt om een commentaar. Daarom de volgende reactie. Mag ik beginnen met een naamsverklaring voor de geslachtsnaam "van Herlaer". Daarover zijn tenminste twee versies bekend. De eerste van M. Sysseling wijst op het toponiem van een gehucht bij Sint-Michielsgestel, het Laar van de Heer ofwel Herlaar. Een andere visie is dat de naam van Herlaar is ontstaan uit een verbinding van de Graven van Are (Duitsland), die tevens Heren waren van Heerlen. Are en Heerlen zou dan Herlaar kunnen opleveren. In ieder geval is de familienaam bekend als de benaming van de kastelen Out Herlaer en Nieuw Herlaar te Sint-Michielsgestel, van het prachtige kasteel Herlaar te Herenthout (België) en een oud landgoed te Ameide in de Alblasserwaard.

Dat betekent dat de naam Herlaar zowel als familienaam als toponiem is en wordt gebruikt. Ook is vastgesteld dat de familienaam "van Herlaar of van Herlaer" in de loop der geschiedenis is gebruikt zowel door nazaten van de oorspronkelijke ridders van Herlaar als door personen die bezittingen van de van Herlaars verkregen door vererving of koop en de naam van Herlaar aan hun eigen familienaam toevoegden. In alle bekende studies en artikelen over Herlaar gaat men er vanuit dat de geslachtsnaam van Herlaar voor het eerst wordt genoemd in relatie tot het Herlaar bij Sint-Michielsgestel. De stamlijst van de Heren van Herlaar begint dan ook met Dirk van Herlaar (1076) en zijn zoon Poppe. De Belgische heemkundige Paul van Boxstaele, die zich speciaal heeft toegelegd op de genealogie van de Belgische van Herlaars, komt tot de conclusie dat de familienaam van Herlaar ook buiten het Hertogdom Brabant voorkwam, met name in Utrecht en Maastricht. In een latere periode (vanaf 1260), verplaatste de hoofdtak der van Herlaars zich van Herlaar in Sint-Michielsgestel naar Ameide en vestigden zich zijtakken in Herenthout (vanaf 1235), Amerzoden en Poederoijen. Vanaf 1350 ontstaat ook een tak van Herlaars in Vilvoorde (België). De historica drs. Mechelien Spierings heeft mij verteld dat in vroegere perioden meerdere Van Herlaars voorkwamen in 's-Hertogenbosch en Oirschot.

Uit het schepentprotocol van s-Bosch, dat begint in 1368, blijkt dat een ruim aantal Bossche poorters van allerlei slag de naam van Herlaar droegen. Omstreeks 1213 was een zekeren Paul van Herlaar schepen van s-Hertogenbosch. In Sint-Michielsgestel is de aandacht altijd uitgegaan naar de vanHerlaars als Heren van de Heerlijkheid Herlaar. Een dat duurde van 1076 tot 1306, toen de heerlijkheid door het huwelijk van Aleit van Herlaar met Gerard van Loon overging aan de familie van Loon. Vanaf dat tijdstip was de naam Herlaar voor Sint-Michielsgestel alleen van betekenis als toponiem van de kastelen en omgeving. De volgende interessante gegevens omtrent de "vanHerlaars" zijn vermeld in het heemkundig tijdschrift van de heemkring Sandelyn te Herenthout. (1985, 3e jaargang, nr. 2.)

* 1075-1081. De vroegst vermelde van Herlaars zijn Dirk van Herlaer en zijn zoon Poppe.

* 1087 Dirk van Herlaer is verwickeld in een geschil met Graaf Gerard van Wassenberg over het voogdijschap van de kerk van Echt.

* 1108. Dirk van Herlaer en Gerard van Wassenberg getuigen wanneer de bisschop van Utrecht afstand doet van de kerk van Aalburg ten gunste van de Abt van St.Truiden.

* 1133. Dirk van Herlaer is getuige als de bisschop van Utrecht hoeven verkoopt aan de abdij van St.Laurens in Oostbroek.

* 1175. Otto van Herlaer in s-Bosch wordt genoemd als Heer van Herlaar met als enige erfdochter Jeanne van Herlaer, die was gehuwd met ridder Hendrik van Schooten. Vermoedelijk waren Otto van Herlaer en Dirk van Herlaer broers en is Otto bij vererving in het bezit gekomen van een deel van de heerlijkheid.

* Vermeld wordt dat deze Hendrik van Schooten omstreeks 1250 zijn vaderlijk wapen zou hebben verlaten (afgedankt) om, met een kleurverandering het wapen van Herlaar - naar beweerd wordt dat van zijn moeder - aan te nemen.

* 1246. Sophie van Herlaer trouwt met Jan van Vianen.

* 1260. De geschiedenis van de van Herlaars speelt zich voortaan voornamelijk af in Herenthout (België) en Ameide in de Alblasserwaard.

Uit het nageslacht van andere familietakken komen afstammelingen en aangetrouwde erfgenamen voor in s-Hertogenbosch.

Afstammelingen van de geslachten van Herlaar in Nederland hebben omstreeks 1960 een familiechroniek verspreid met wetenswaardigheden over hun stamboom. Uit die geschriften volgen hierna nog aantekeningen over de jongere generaties van Herlaar, van Herlaer of van Harlaar.

* Arend de Cock van Opijnen Arendszoon trouwt in 1425 met Gilles van Herlaar, dochter van Arend van Herlaer te Zuilichem.

* Omstreeks 1625 woonde in Veen een familie van Herlaer bestaande uit vader Jasper Hendrikse van Herlaer en zijn zoons Willem, Meerten, Hendrik en Jan. De naam van de moeder is niet bekend. Hendrik Jasperse van Herlaer trouwt in 1664 te Maassluis met Aechje Jacobs Keijzer. Dit echtpaar vormt de stamouders van de familietak Maassluis-Enkhuizen. Nakomelingen vormden een geslacht van smeden in Enkhuizen, Hoorn en Amsterdam. De huidige familie van Herlaars onderkent de Haagsche, de Rotterdamse, de Vlaardingse, de Brielse en de Amsterdamse takken.

* In de lijst van de O.I. Compagnie van intekening voor peper te Amsterdam komen voor: Jan van Harlaer voor 200 balen, Jan van Harlaer voor 500 balen en Gosvin van Harlaer voor 150 balen.

* Wat de Brabantse van Herlaars betreft nog deze aanwijzing uit Ned. Leeuw 1913: Heer Gerrit van Herlaer, ridder, Heer van Meerwijck, vermeld in 1383, had een zoon Jan van Herlaer, die gehuwd was met jonkvrouwe Agnes Rover, erft in 1386 van zijn schoonvader Heer Dirk Rover, ridder, een hoeve te Heukelom bij Oisterwijk, een hoeve te

Ruimel bij Gestel en verkreeg land te Empel.

Wat kunnen we uit deze fragmentarische opsomming van stukjes geschiedenis van de geslachten van Herlaer concluderen.

* Nog steeds wordt voor de oorsprong van het adelijk geslacht van Herlaer verwezen naar het Herlaer bij Sint-Michielsgestel.

* De betrokkenheid van de "van Herlaers" met Sint-Michielsgestel heeft maar geduurd tot het midden van de 13e eeuw (1260).

* Of de vele poorters van s-Bosch met de naam van Herlaer ook nakomelingen waren van ridder Dirk van Herlaer is nog onduidelijk en twijfelachtig.

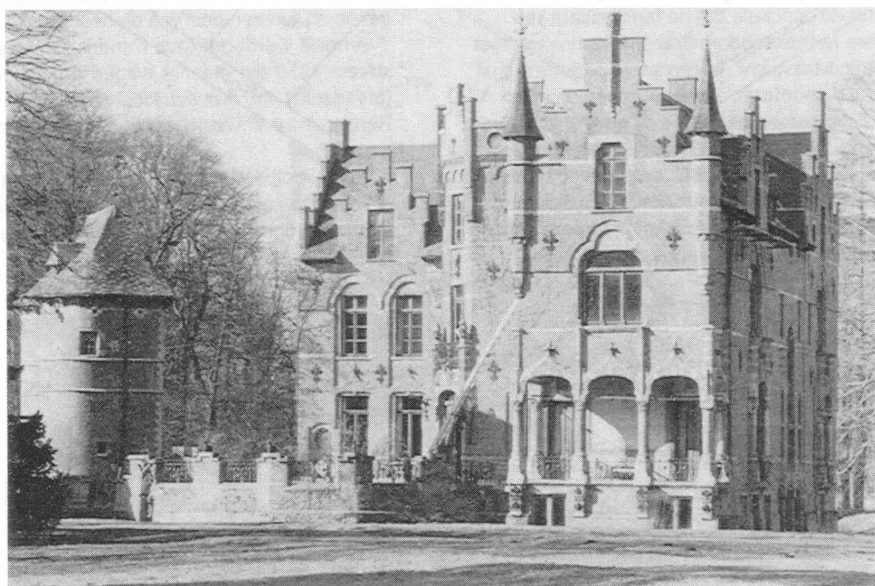
* Uit de vele gegevens blijkt dat leden van het adelijk geslacht "van Herlaer" lange tijd belangrijke posities hebben ingenomen en gerelateerd waren aan andere adellijke geslachten.

* Geconstateerd moet worden dat de in de St. Jan begraven Matheus van Herlaer (1570), Leonardus van Herlaer (1650) en Godefroy van Herlaer blijken de afbeeldingen op hun grafzerken het wapen van de adellijke familie van Herlaer voerden. Hoe de afstamming van de oorspronkelijke van Herlaars in elkaar steekt is (nog) niet bekend.

* Het wordt tijd dat een meer uitgebreid genealogisch onderzoek plaatsvindt naar de opvolging van de geslachten van Herlaer in het Hertogdom Brabant en daarbuiten. Dan pas kunnen de historische fragmenten in elkaar worden gepast.

F.W. v. Dommelen

P.S. De uitgave "SANDELIJNTJE" 1985, jaargang 3, nr. 2, van de heemkring Sandelyn te Herenthout bevat een uitgebreide bronvermelding over de genealogische studie van de VAN HERLAERS door Paul van Boxstaele.

*Kasteel Herlaer in de gemeente Herenthout
(provincie Antwerpen - België)*

DEN HEERTGANG

Waar komt deze naam vandaan?

In de naam van de heer, in dit geval de heer van Herlaar, oefenden o.a. de drost en de schepenen een deel van het gezag uit. Tot de verrichtingen van bijzondere aard behoorde de zorg voor de financiën en belastingen, voor zover zij althans aan drost en schepenen was opgedragen. De bemoeiingen daarmee waren zo uitgebreid en frequent, dat het belastingarchief alleen al de helft van het administratief oud-archief omvat. Een bespreking van de soorten van belasting, de wijze van heffing en inning, de verantwoordelijkheid en bestemming der gelden is hier dus op zijn plaats.

Naar hun aard werden de belastingen verdeeld in reële en personele lasten. De eerste werden geheven van onroerende goederen, de tweede van roerende goederen, verbruik en personen. Onder reële lasten behoorden:

a. de bede, oorspronkelijk geheven van haardsteden, later ook van de landerijen en huiserven. De oudst bekende aanslag van Sint-Michielsgestel dateert van 1437.

b. de verponding, geheven van landerijen, huiserven en tienden. Ofschoon deze belasting bij Res.St.Gen. d.d. 5 juli 1635 in de Meierij werd ingevoerd, werd zij praktisch pas na 1648 geheven. Onder de personele lasten behoorden:

a. het gemaal van het meel, eind 17e eeuw vervangen door het hoofdgeld van elke persoon,

b. het hoorgeld van hele en halve koebeesten, betaald door de veehouders,

c. het bezaaid van het akkerland, betaald door de landbouwers,

d. de dranken van de wijnen en bieren, betaald door de tappers en ingezetenen,

e. het bestiaal van het geslachtte vee,

f. de kleine specie van zout e.d.,

g. de personele quotisatie,

h. de personele omslag over families en huisgezinnen.

De meeste personele belastingen werden pas na 1648 ingevoerd. Naar hun bestemming werden de belastingen verdeeld in landlasten (voor het Hertogdom, de Republiek en de Franse Besturen) en dorpslasten (voor het dorp).

De landlasten bestonden altijd uit minstens één omslag over de verponding en bede (dus reëel) en één omslag over hoofdgeld, hoorgeld, bezaaid, dranken, bestiaal, kleine specie en personele quotisatie (dus personeel). De laatste werden, omdat ze voor het land bestemd waren, ook wel gemene landsmiddelen of gemene middelen genoemd. Het dorp werd daarin jaarlijks voor een bepaald bedrag aangeschreven. Bracht de belasting meer op dan verwacht was, dan werd het meerdere ten behoeve van het dorpshuis-houden gereserveerd. Na verkregen toestemming van de Raad van State kon het voor de uitvoering van kostbare gemeentewerken worden bestemd. De dorpslasten bestonden uit hoogstens één halve omslag extra over de verponding (reëel) en één hele omslag over de familie en huisgezinnen (personeel). De opbrengst was uitsluitend bestemd voor het dorp en kon nimmer voor het land gebruikt worden. Ze hoorde daarom ook niet onder de gemene middelen. Was het aldus verkregen bedrag onvoldoende om de dorpsuitgaven te dekken, dan mochten schepenen de belasting over families en huisgezinnen meerdere malen naar eigen believen omslaan. De kwartierlasten werden, voor

zover bekend, niet afzonderlijk geheven maar uit de dorpskas betaald.

Geldeningen (negotiaties) konden in geval van nood worden aangegaan. Echter niet dan met speciale goedkeuring van de voornaamste ingezetenen. Het door elk belastingplichtige in elke belasting te betalen bedrag werd door de schepenen aan de hand van een bepaald tarief vastgesteld. Het aldus verkregen bedrag noemde men omslag (setting, taxatie, quotisatie). Was er meer geld nodig dan werd niet het tarief verhoogd, maar de omslag een of meerdere malen extra omgeslagen. Na de omslag werden de te vorderen bedragen in de kohieren gebracht; voor de reële lasten liggers (setboeken, quohieren, lijsten) en voor de personele lasten meestal kohieren (quohieren, lijsten, taxaties, personele setting, quotisaties) genaamd. Aan de hand van de kohieren werden de beur- of collectboekjes voor de belastinggaarders vervaardigd. De belastinggaarders waren ingedeeld in borgemeesters en collecteurs. De borgemeesters inden de dorpslasten en worden voor het eerst vermeld in 1592. Elk jaar werden er vier voor drost en schepenen aangesteld. Zij werden principieel uit de ingezetenen van het dorp genomen en de persoon, die voor dit ambt was uitgezocht, was verplicht dit aan te nemen. De collecteurs inden de landslasten en worden voor het eerst vermeld in 1663. Zij kwamen meestal van buiten het dorp, daar de inning van de landlasten in het openbaar verpacht werd en niet-ingezetenen er dus op in konden schrijven. Wegens de geringe hoogte van het gaarloon kon men dikwijls geen collecteurs krijgen en werd de inning van de landslasten bovendien nog opgedragen aan de borgemeesters, die hun ambt in de meeste gevallen toch al met tegenzin hadden aanvaard. Na 1716 werd dit zelfs regel. Omdat de last tenslotte te zwaar werd, besloot men in 1723 de inning van de landslasten aan een goed gesalarieerde collecteur op te dragen. Deze nieuwe regeling werkte zo goed, dat met ingang van 1726 ook de inning van de dorpslasten aan een collecteur werd toevertrouwd. Het ambt van de borgemeester kwam daardoor te vervallen. Vandaar was het nog meer een stap tot een nog verdere vereenvoudiging, die in 1730 geschiedde, toen zowel de inning van de lands- als de dorpslasten aan één collecteur werd opgedragen. Deze wijze van inning bleef tot 1810 bestaan. Ter vergemakkeling van de inning was het dorp verdeeld in drie heertgangen (hert-hirtgangen), een administratieve indeling, die waarschijnlijk uit de Middeleeuwen stamt en ten behoeve van de haardtelling diende, waarnaar de bede werd geheven. In Sint-Michielsgestel kende men: de eerste heertgang van de plaats, waaronder de kom van het dorp, de Thereheide, Herlaar (Halder) en Haanwijk behoorden, de tweede heertgang van Gemonde, met de Beekkant, Hezelaar en Stokhoek, de derde heertgang van Ruimei, met het Plein en de Dungense Kant. Daarbij kwam nog de vierde heertgang van de Buitengebruikers, waaronder degenen hoorden, die buiten de heerlijkheid (in Den Bosch, Vught, Den Dungen, enz.) woonden, doch hun bezittingen in Sint-Michielsgestel hadden liggen

OVERZICHT AANGEBODEN CURSUSSEN:

Heraldiek voor beginners

Locatie: 's-Hertogenbosch, Rijksarchief
Cursusduur: 4 lessen, wekelijks vanaf 17 maart
Tijdstip: 19.15 - 21.15 uur
Kosten: f 75,00 (Inclusief lesmateriaal en koffie)

Basiscursus

Archeologisch veldwerk

Locatie: Eindhoven, nader bekend te maken.
Cursusduur en tijdstip: inleiding en afsluiting op
12 maart en 2 april, 20.00 - 22.00 uur;
veldwerkbijeenkomsten op 15, 22 en 29 maart,
11.00 - 16.00 uur.
Kosten: f 90,00 (Inclusief syllabus en koffie)

Meer informatie over deze en andere cursussen kunt u vinden in de gratis folder *Brabant maakt geschiedenis*, die u telefonisch kunt aanvragen bij de Stichting BRG: (073) 614 61 93. U kunt hier ook terecht voor het aanmelden voor een of meer cursussen

Van genealogie naar heemkunde Het dagelijks leven centraal

De boedelbeschrijving

Voor de tweede maal organiseert de Stichting Brabants Heem een studiedag voor de beoefening van de genealogie in kringverband.

Een toenemend aantal heemkundekringen heeft een eigen werkgroep "Genealogie". Van belang is daarbij het verband tussen heemkunde en genealogie.

Op deze studiedag dd. 7 maart 1998 wordt de boedelbeschrijving centraal gesteld in een lezing en een workshop en er wordt duidelijk gemaakt hoe belangrijk de boedelbeschrijving in de genealogie kan zijn.

Met een boedelbeschrijving kunnen we informatie geven over vragen als: waren de mensen arm of rijk, wat was hun beroep, hoe was de familie samengesteld, waren ze geletterd, in welke streken woonden ze, welke godsdienst beleden ze. Vele gegevens kan men uit boedelbeschrijvingen opmaken.

ZATERDAG 7 MAART 1998:

"Van Genealogie naar Heemkunde"

in zaal Boerke Mutsaers
Vijverlaan 2 te Tilburg (vlakbij station Tilburg-west)

van: 10.00 - 13.00 uur

Deelnamekosten: f 15,00 per persoon, incl. syllabus.
Betalen aan de zaal.

Vanaf 09.00 uur staat de koffie klaar.

Aanmelden schriftelijk bij:

Dr. Frank Wierckx, Lindebaan 40, 4611 LX Bergen op Zoom

Informatie bij: Frank Wierckx (0164 - 248052)

en bij: Kees Leijten (076 - 5612742).

OVERZICHT GEPLANDE LEZINGEN:

6 APRIL 1998:

zal de heer van Hees uit Hilvarenbeek een lezing verzorgen over "van Jaarmarkt tot Kermis".

Maandag 11 mei 1998:

verzorgt Drs. W.H.Th. Knippenberg een lezing met als titel "*Wandelingen door Noord-Brabant en Brabants Dorpsleven*". Het huidige Brabantse landschap is bijna geheel door menselijke invloed tot stand gekomen. De heidevlakten werden door de schaapskudden onderhouden en vervangen door dennenbossen waarvan het hout werd gebruikt als steunpalen in de steenkolenmijnen. Het populierenlandschap van de klompemakers kende slechts één "dikke boom" op Halder; alle anderen werden op 25-jarige leeftijd vervangen om te worden verwerkt tot klompen. Ook de ingedijkte polders zijn door mensen geschikt gemaakt voor bewoning en bedrijf. Indien echter naast de mensen ook de dieren en planten hier hun levenskansen krijgen, zijn alle veranderingen in het milieu niet per se verstoringen van een natuurlijk evenwicht. De vervuiling van het (grond)water is echter een veel ernstiger zaak. De mensen gingen wonen in nederzettingen, die uitgroeiden tot dorpen en steden. Driehoekige en vierhoekige pleintjes herinneren soms nog aan het eerste begin. Ook de verschillende boerderijtypen verraden vaak door hun bouw iets over hun ouderdom. In de huiskamers waar vroeger de stolpeelden nooit ontbraken, is thans van huiszegens en wijwaterbakjes niet veel meer te zien. Tot de oudste stenen gebouwen behoren de kerken; in de bodem zijn de sporen terug te vinden tot een ver verleden. Te Sint-Michiëlsgestel lopen die sporen terug tot de tijd van St. Willibrord, rond het jaar 700. Op andere plaatsen zoals op Halder kwamen die sporen van bewoning uit de Romeinse tijd weer tevoorschijn. Bovengronds en ondergronds kan van een dorp een tweeduizend-jarige geschiedenis zichtbaar worden gemaakt.